

13. Чернышевский, М. Г. Полное собрание сочинений: в 15 т./ М. Г Чернышевский. – М. ГИХЛ, 1950. – т. 7. – с. 1095.

14. Чехов А. П. Письмо Белоусову И. А., 3 августа 1887 г. Бабкино // А. П. Чехов Полное собрание сочинений и писем: В 30 т. Письма: в 12 т. / АН СССР. Ин-т мировой лит. Им. А. М. Горького. – М.: Наука, 1974 – 1983.

15. Шевченківський словник. У двох томах. Київ. 1978. Том 2, с. 153–154.

16. Шевченко Т. Г. У спогадах сучасників. Москва, "Художня література", 1964р.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.15

Багдасарян К.

Петербургское окружение как фактор становления Т. Шевченко-поэта

В статье рассматриваются связи с петербургским бомондом, которые способствовали становлению Т. Г. Шевченко как поэта.

Ключевые слова: Т. Г. Шевченко, петербургское окружение, становление, творчество, воспоминания.

Bagdasaryan K.

St. Petersburg's surrounding as a factor of T. Shevchenko's forming as a poet

The article overlooks relationships with St. Petersburg's elite that has helped Shevchenko to become as a poet.

Key words: Shevchenko, St. Petersburg elite, formation, creativity, memories.

УДК 82-311.1Шевченко Т. Г.

**О. Щелкунова, студ.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ПСИХОЛОГІЗМ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ ПОВІСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА "ПРОГУЛКА С УДОВОЛЬСТВИЕМ И НЕ БЕЗ МОРАЛИ"

У статті досліджується психологізм головного героя повісті Тараса Шевченка "Прогулка с удовольствием и не без морали", виокремлюються основні форми психологізму, аналізуються зовнішні прояви внутрішнього світу героя, систематизуються основні риси характеру героя. Наголошується на багатогранності постаті оповідача.

Ключові слова: Тарас Шевченко, повість, психологізм, форми психологізму, внутрішній світ головного героя, зовнішні прояви внутрішньої суті.

У будь-якому художньому творі автор так чи інакше торкається теми почуттів та переживань героїв, зовнішніх проявів їх внутрішньої суті. Відображення внутрішніх переживань може відбуватися

декількома шляхами, кожен із яких є підставою для можливості визначення психологізму з урахуванням того моменту, що розповідь про переживання та почуття подається детально.

Явище психологізму ретельно досліджується і розробляється такими науковцями, як Л. Виготським, Л. Гінзбург, Н. Зборовською, М. Кодаком та ін. За академічним тлумачним словником української мови психологізм – це поглиблене зображення психічних явищ, душевних переживань; глибокий психологічний аналіз" [1]. Виділяють три основні форми психологізму: пряму, непряму та сумарно-означальну.

Пряма форма засновується на розкритті героя зсередини. Часто це відбувається за допомогою мовлення героїв або його снів.

Непрямий психологізм – така форма психологізму, у якій поведінка героя характеризується "ззовні", тобто через жести, міміку, рухи героїв. Іноді автор не повинен говорити про почуття і переживання героя, але має детально аналізувати його поведінку. Таким чином, читач зможе самостійно здійснювати аналіз.

Третім видом є сумарно-означальна форма. У ній, як правило, використовуються як репліки самих героїв, так і роздуми автора.

Структура психологізму складається із різних засобів і способів його зображення. Найвідоміші серед них такі: внутрішній монолог та авторська розповідь (або замовчування).

Аналіз психологізму героя повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали" Тараса Шевченка буде здійснюватися на основі поєднання всіх трьох форм.

Внутрішні переживання людини обумовлюють зовнішні прояви внутрішнього стану. Здійснення характеристики внутрішнього світу героя можливе на основі аналізу його зовнішності, поведінки та різноманітних дієвих проявів у суспільстві і поза ним (внутрішніх діалогів, розмірковувань тощо). Манера спілкування також є важливим маркером характеристики людини.

У повісті відсутні описи зовнішності головного героя, тому здійснення аналізу буде відбуватися тільки через потрактування його роздумів та поведінки, а також за допомогою взаємодії з іншими героями твору.

Читач знайомиться з головним героєм ще з перших рядків твору. Він постає перед нами як людина, що втомилась від великого міста і прагне спокійного тихого відпочинку. Виникле бажання представлено настільки сильним, що герой будь-яким чином намагається досягти своєї мети: "...хоть роди, а подавай" [2, 226]. Для суспільства такі поривання є проявом цілеспрямованості та сили волі, сам же оповідач характеризує себе як людину з "воловьем упрямым". Всі по-різному сприймають одне і те саме бажання. Це є свідченням неоднозначності бачення однакових

речей. Ми розглядатимемо подібну рису характеру героя як таку, що свідчить про цілеспрямованість і витривалість людини.

Для виявлення інших характеристик героя маємо звернутися до початкового епізоду зупинки подорожніх – автора та його лакея Трохима – у жидовському трактирі. Визначальними для нас постають дві ситуації:

- 1) прагнення героя дешево придбати книгу;
- 2) бажання героя випити чаю.

Ці моменти є взаємопов'язаними у тому сенсі, що на основі їх аналізу та заставлення можна краще розкрити моральні цінності героя.

У першому епізоді можна спостерігати прагнення героя придбати для себе книгу дешевше за чітко встановлену вартість. Для цього він вдається до певних хитрощів: розрізає нову книгу, і таким чином вона оцінюється як вже використовувана. Потім – відмовляється платити всі кошти одразу, пояснюючи це відсутністю необхідної суми. Жид не має іншого вибору, як тільки погодитись на умови подорожнього. Адже у такому випадку у нього залишається шанс повернути всю суму, хоч і частинами.

Другий епізод представляє нам таку картину: герой замовляє чай, якого у жидів не виявляється. Натомість йому пропонують шуку. Вартість риби перевищує вартість чаю. Однак герой без вагань і сперечань погоджується сплатити за замовлення.

Виникає питання: чому для придбання книги героєві обов'язково потрібно було торгуватися, а визначена вартість їжі була одразу сприйнята і сплачена?

У даному випадку треба зважати на категорію вибору. В оповідача була можливість не купувати книгу. Однак він вдавсь до певних хитрощів, щоб придбати її, шукав можливих шляхів досягнення бажаного. Натомість їжа виявилась обов'язковою умовою придбання для продовження нормальної життєдіяльності. Отож, маючи можливість вибору, людина завжди шукає кращого варіанту або рішення для себе, у даному випадку – якомога дешевшої вартості книги. Натомість коли вибору немає – змушена погоджуватися на існуючі пропозиції, навіть якщо вони є невигідними.

Такі прийняття рішень героя підводять нас до визначення ще однієї типової риси, притаманної героєві, – отримання найбільшої користі з найменшими витратами.

Обвинувачуючи жидів за надмірне бажання збагачення, Тарас Шевченко, однак, прагнення отримати бажане і зберегти якомога більше грошей представляє як типовий прояв людської риси всіх національностей: "Услужливый за деньги жид, если узнает, что у вас наличных и ввиду не имеется, то он вам и воды не даст напиться, а о хлебе и говорит нечего. А впрочем, русский человек сделает тоже, только с тою разницею, что побожится и перекрестится, чтобы у него

все вийшло; а денежному гостю подаст все, что бы то тни просил... При слове "деньги" – редкий из нас не жид" [2, 233].

Не можна визначати прагнення до отримання користі як основну або головну характеристику головного героя. У повісті подано декілька ситуацій, які тлумачать його постань як високоморальну людину із набутою системою певних цінностей.

Прочитавши отриману від жидка книгу, оповідач був найбільше вражений ситуацією, яка є свідченням проявів людської щирості, безкорисливості та альтруїзму.

Один із бідняків, поранений матрос, попросив у якості передбаченої нагороди для себе звільнення з кріпачтва рідної сестри. Свобода рідної людини була представлена більш вартісною, ніж власні бажання та примхи. Ця історія для автора виявилася єдиним вражаючим моментом. Подібне сприйняття свідчить про високу моральність і правильні життєві орієнтири. Наведену думку підтверджує і те, що сам він захопленість безкорисливістю визначає як характеристику своєї низості та егоїзму: "Великодушная просьба этого простого человека меня поразила... Простое и самое естественное дело рисовалось в моей душе яркими, лучезарными красками. Должно быть, я сильно обнищал сердцем, когда меня так поразило это, по-видимому, обыкновенное явление? Неужели вместе с цивилизацией так плотно к нам прививается эгоизм, что мы, т. е. я, едва верим в подобное бескорыстие? Должно быть, так" [2, 235].

Здивування автора таким проявам зумовлене реалістичністю поглядів. Високо шануючи альтруїзм, захоплючись безкорисливими людьми, він, однак, чітко усвідомлює, що таких небагато. Сам він дратується, коли радіють інші, навіть якщо це близькі родичі: "Чужая радость вообще как-то мало нас мало радует, а несносная радость моей кухни меня просто бесила" [2, 279]. Переважна більшість людей для нього – це нещира, корислива, продумана і підступна маса. Відповідно суспільство також розглядається з негативного боку: "Пойми ж теперь и уразумей этот неразгаданный иероглиф, эту курицу без перьев под именем человека" [2, 271].

Представлені думки є показником проявів накопиченого досвіду розповідача. На основі спостерегання на побутовому рівні за "пустотою своєї кухні", автор формує думку про всіх жінок, які постають для нього лише як нецікаві тварини. Зовнішня краса і душа жінки не є співмірними: "...на самом-то деле. Это я говорю по собственному многолетнему опыту; чем женщина красивее, тем бодем похожа она на движущуюся прекрасную, но бездушную куклу... красавицы только в романах олицетворенные ангелы, а на деле они автоматы или просто гипсовые фигурки" [2, 242]. Без душі жінка, на його думку, вона виступає лише в якості фізіологічного організму: "Да и что интересного в жующих людях, а тем более в

девушках? Плотоядные, травоядные животные, и только. Даже в зоологическом отношении не интересно" [2, 300].

Єдиною категорією, яку він вивичує над всіма, є категорія митців. Це та група осіб, що стоять над жалюгідним суспільством. Мистецтво для нього є кращим за саму природу, а митці уподібнюються вищим силам: "Высокое искусство (как я думаю) сильнее дейсвует на душу человека, сильнее, нежели сама природа... завидный жребий великого поэта, великого художника. Они братья наши по плоти, но, вдохновенные свыше, уподобляются богу. К ним только относятся слова пророка, их только он создал по своему образу и подобию, а мы – толпа безобразная, и ничего больше!" [2, 247].

Підтвердженням високої моральності автора є і його обстоювання ідеї чесності та справедливості. Говорити правду всім і всюди – є засадничим пунктом для моделі поведінки розповідача: "Станный, однако ж, человек этот сочинитель, – подумает благосклонный читатель. – Ругает на чем свет стоит свою родственницу, а сам к ней в гости едет... По-моему мнению так и следует. "Хлеб-соль ешь, а правду режь", – говорит пословица, и пословица говорит благородно"[2, 245].

Правда, однак, не має слугувати передумовою для бездумних суперечок, тим більше – конфліктів. Власна думка має бути, але представляти її іншим треба помірно: "Доказывать ослам, что они ослы – нужно самому быть хоть наполовину ослом" [2, 259].

Враховуючи те, що автор відносить себе до сірої маси, до жалюгідних, нищих осіб, можна говорити про певні негативні риси його характеру. Він засуджує пристрасть на прикладі жінок: "Из какого болота вытекает и так широко разливается эта топорная, безобразная страсть в мягком, нежном сердце женщины? Вопрос не головоломный: из бога бездействия и из тины нравственной пустоты" [2, 243]. Однак можемо спостерігати, що він сам піддається пристрасті: "Когда мы проезжали около дормеза, я заглянул в окно, и передо мной мелькнула необыкновенно прекрасная женская головка... У меня как будто бы молотком ударило в сердце и я уже до самой станции ничего не видел, кроме очаровательной головки" [2, 238]. Засуджуючи корисливість, він сам шукає для себе кращого (вищезначений випадок з торгом книги).

Все-таки, характеризуючи образ, маємо тлумачити його як переважно позитивний. Він освічений і стимулює до навчання інших (зокрема, Трохима). Автор високо цінує книгу як джерело знань, як надзвичайно важливу для нього річ : "А нужно вам сказать, что книги для меня, как хлеб насущный необходимы. И две недели, которые я предполагал посвятить моим родичам, без какой-нибудь книги покажутся бесконечными" [2, 242]. Людей,

що не шанують її, порівнює з господами, що на поштових станціях псують скло своїми алмазами, називаючи їх "мелкими, ничтожными и тщеславными" [2, 229].

Герой позитивно сприймає свій народ: "О мои милые, непорочные земляки мои! Если бы материальным добром вы были так богаты, как нравственной сердечной прелестью, вы были бы счастливейший народ в мире!" [2, 293].

Аналіз попередніх ситуацій представляє нам головного героя повісті, як звичайну людину, у характері якої є недоліки, і разом з тим як таку, що поціновує моральність і намагається дотримуватися визначених життєвих орієнтирів. Встановлюючи стриманість, серйозність, чесність і правдивість за зразок, прагнучи реалізовувати це у своїй поведінці, призводять нас до того, що автор не має конфліктів з оточенням. Приховуючи негативне ставлення до деяких героїв твору, він, однак, не ліцемерить, а проявляє ввічливість.

Проаналізувавши ставлення головного героя до самого себе, ближнього оточення, суспільства та світу в цілому, на основі оцінки зовнішніх проявів внутрішнього світу та сутності загалом, контекстуально можемо виокремити такі основні позитивні риси героя: цілеспрямованість, поцінування моралі, шанування альтруїзму, орієнтованість на етичні категорії чесності, правди та справедливості, реалістичне сприйняття світу, цілеспрямованість, захоплення мистецтвом, схильність до філософських роздумів і висновків тощо. Серед негативних: надмірна піддаваність пристрастям, пошук користі для себе.

Така багатоманітність рис характеру головного героя свідчить про його типовість та певною мірою традиційність, з одного боку, та про оригінальність і неповторність – з іншого.

На основі розкриття характеру та аналізу поведінки головного героя повісті Тараса Шевченка "Прогулка с удовольствием и не без морали" можемо зробити висновок про те, що Шевченко підводить нас до сприйняття людини як до багатогранної особистості, риси якої формуються ментально, а не національно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Академічний тлумачний словник*. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/psychologizm>.

2. *Шевченко Т. Г.* / Ред. С. І. Шевцова. – Т.1 – К., 1985. – С.13. – 388 с.

3. Там само. – С. 226.

4. Там само. – С. 229.

5. Там само. – С. 230.

6. Там само. – С. 235.

7. Там само. – С. 242.

8. Там само. – С. 243.

9. Там само. – С. 245.

10. Там само. – С. 247.

11. Там само. – С. 259.

12. Там само. – С. 271.
13. Там само. – С. 279.
14. Там само. – С. 293.
15. Там само. – С.300.

Стаття надійшла до редколегії 11.03.15

Щелкунова О.

Психологізм головного героя повісти Тараса Шевченка "Прогулка с удовольствием и не без морали"

В статье исследуется психологизм главного героя повести Тараса Шевченко "Прогулка с удовольствием и не без морали", выделяются основные формы психологизма, анализируются внешние проявления внутреннего мира героя, систематизируются основные черты характера героя. Отмечается многогранности личности рассказчика.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, повесть, психологизм, формы психологизма, внутренний мир главного героя, внешние проявления внутренней сущности.

Shchelkunova O.

Psychology of the protagonist of the story of Taras Shevchenko "Prohulka with pleasure and not without morality"

This paper examines the psychology of the protagonist of the story of Taras Shevchenko "Prohulka with pleasure and not without morality" distinguishes major forms of psychologism, analyzes the external manifestations of inner peace hero systematize the basic traits of the character. It is stressed versatility figure of the narrator.

Key words: Taras Shevchenko, story, psychologism, forms of psychologism, inner word of the protagonist, hero external manifestations of the inner essence.

УДК 821.161.2 Шевченко:Симоненко

**О. Шабельна, студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка**

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ШЕВЧЕНКОВИХ ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

У статті досліджується художня інтерпретація Шевченкових образів у творах Василя Симоненка та розкриваються шевченківські мотиви в поезіях поета-шістдесятника. Наголошується на спорідненій тематиці творчості обох творців української національної свідомості. Акцентується увага на ролі тогочасної поезії у вирі політичних гонінь.

Ключові слова: шістдесятництво, Т. Шевченко, В.Симоненко, історико-літературний процес, Кобзар, національна духовність, ідеал борця, ремінісценції, патріотична лірика.

Формування і розвиток шістдесятництва як творчої сили відбувалося у складних умовах. "Прихід шістдесятників в історико-літературний процес відбувався за умов ще неабиякого впливу